

24.01 Batı Felsefesi Klasikleri

Prof. Rae Langton

II. Aristoteles

Ders 8. *Aristoteles'in Nikomakhos'a Etik'i*

1. *Hatırlatma. İnsanlar için iyi olan nedir?* Birinci cevap: mutluluk, çünkü kendisi için amaçladığımız yegâne şey budur –tek “eksiksiz amaç” ve de kendi içinde yeterli olan tek iyi de budur; kendi kendine hayatı yaşamayı değerli kılar. İkinci cevap: ruhun mükemmellik bağlamında bir etkinliği –çünkü bu insanların asıl işlevlerini iyi bir şekilde yerine getirme şekilleridir. Bunlara bir araya topladığımızda: mutluluk ruhun mükemmellik doğrultusundaki bir etkinliğidir.

2. *Mükemmeliyet veya erdem alışkanlık ile edinilir.* Ahlaki mükemmellik ile onları önceden hiç kullanmadan sahip olduğumuz doğal yetelerimiz, mesela görme, birbirleriyle zıtlaşırlar. Ahlaki mükemmelliği alanında yaparak öğreniriz (1103a: 30): “tek kelimeyle, durumların ortaya çıkış şekli benzer etkinliklerin ortaya çıkış şekli gibidir”:

İnsanlar, ev yapa yapa mimar, lir çala çala lirist olurlar; aynı şekilde adil şeyleri yapa yapa adil, ölçülü davranı davranı ölçülü, yiğitçe davranı davranı yiğit insanlar oluyoruz. (1103a: 30)

3. *Erdem bilgisi, tercihi ve karakteri kapsar.* Bir sanat veya müzik eseri için önemli olan yalnızca belirli bir niteliğe sahip olmasıdır; sanatçının ne düşündüğünü bilmemize gerek yoktur. Ancak mesele erdem olduğunda önemli olan tek şeyin, etkinliğin ne olduğu değildir; etkinliğin nasıl yapıldığı ve yapının nasıl olduğu da önemlidir:

Eylemde bulunan, eylemde bulunduğu zaman birtakım şartlara haiz olmalıdır: ilkin, bilerek davranmalı, sonra eylemleri tercih ederek ve kendileri için tercih ederek yapmalı ve üçüncü olarak da eylemleri emin ve sarsılmaz bir karakterden sökün etmelidir.

4. *Erdemli insan erdem kuralını sağlar.* Aristoteles'e göre bir edimin veya eylemde bulunanın erdemli olup olmadığını, bunları erdemli bir insanın yapacaklarıyla karşılaştırarak söyleriz. Adil olmayan veya makul olmayan bir insanın adil ve ılımlı edimlerde bulunabileceğini unutmayınız.

Demek ki adil ve ölçülü kişinin yapacağı gibi yapılanlara adil ve ölçülü denir; bunları yapan değil, adil ve ölçülü kişilerin yaptıkları biçimde yapan kişi adil ve ölçülü oluyor.

5. *Erdem ve orta ya da orta-dereceli.* Çoğunlukla erdemler aşırıya kaçma ile eksiklik kusurları arasında arabulucu bir pozisyonda yer alırlar: cesaret boş özgüven ile korkaklık arasındaki ölçüdür; ölçülülük aşırı hoşgörü ile kayıtsızlık arasındaki ölçüdür; cömertlik cimrilik ile savurganlık arasındaki ölçüdür.

6. *Mutluluk kendi içinde yeterli bir iyi midir?* Bu soruya cevabımız mutluluğu ne olarak kabul ettiğimize bağlıdır. Mutluluğu zevk veren deneyimler olarak kabul ettiğimizi varsayalım. Ünlü bir düşünce deneyinde Robert Nozick, sonu gelmez zevk veren deneyimler sunabilen bir “deneyim makinesi”nin içindeki bir yaşamı tercih edip etmeyeceğimizi sorar. Neden olmasın? Bizim için içeride hayatlarımızın bize kendimizi nasıl hissettirdiğinden başka neyin önemi olabilir ki? Nozick'in iddiası deneyimler ne kadar mutluluk verici olurlarsa olsunlar, böyle bir

hayatı seçmeyeceğinizdir (ya da seçmemeniz gerektiğidir?).¹ Deneyimlerimizin yanı sıra önemli olan bir başka nokta da belirli şeyleri *yapmak* istememizdir; deneylediğimiz tek şeyin basitçe bir şeyler yapmak olmasını istemeyiz. Ayrıca belirsiz bir şekilde deneyimler yaşayan bir varlık olmak yerine de belirli bir kişi *olmak* isteriz. Aristoteles mutluluk ile zevk veren deneyimleri özdeş kabul etmez. Benim kanaatim, Aristoteles'in Nozick ile aynı fikirde olacağıdır. Bir deneyim makinesi içerisindeki hayat hiçbir şey *yapmamağı* ihtiva etmez; ne bir edim ne de eyleme yönelik herhangi bir eğilim içerir –ancak edimlerin kopyalarını içerebilir. Erdem daima etkinliktir, bir şey yapmaktır; edilgen bir deneyim değildir. Üstelik deneyim makinesinde *karaktere*, belirli bir kişi olmaya yer yoktur. Bir deneyim makinesindeki yaşam *yalıtılmış* bir yaşamdır ve “aileyi, eşi ve çocukları, arkadaşları ve yurttaşları” barındırmaz. Eğer tatmin edici olacaksa, bunların taklitlerini içerebilir elbette!

7. *Mutluluk eksiksiz bir amaç mıdır?* Mutluluğu kendi içinde yeterli, kendi kendine hayatı yaşamayı değerli kılan bir iyi olarak kabul ettiğimizi varsayalım. Bu iddia ile mutluluğu eksiksiz bir amaç olarak değerlendiren iddia arasında nasıl bir bağlantı vardır? Nathaniel Hawthorne şöyle demiştir: “Mutluluk kelebek misalidir; kovalamakla yakalanmaz ama sessizce beklersen üzerine konabilir.” Pek çok filozof *hazcılığın* bu *açmazı* üzerinde durmuştur. Mill, otobiyografisinde mutlulukla ilgili şöyle konuşmuştur,

Bu amacın ancak doğrudan amaç yapılmamakla elde edilebileceğini düşünmekteyim. Akılları kendi mutluluklarından başka şeylere yoğunlaşan insanların sadece mutlu olduklarını düşünmekteyim[...] İnsanlar böylece başka şeyleri hedefleyerek mutluluğu bulurlar[...] Mutlu olup olmadığınızı ve mutlu olmaktan vazgeçip geçmediğinizi sorun kendinize.²

Eğer *hazcılığın* bir *açmazı* varsa bu mutluluğun bir amaç olması ile kendi içinde yeterli bir iyi olması arasındaki bir gerilime işaret eder: Eğer amaçlandığında kaçıp giden bir iyi ise, mutluluğun amaçlanmaması gerekir.

8. “*Asıl işlev*” neden önemlidir? Öncelikle *kabiliyet* (yapabildiğin şeyler) işlevi (*amacımızın* ne olduğunu) nasıl belirler? İkinci olarak da, neden işlevi *asıl* olmak ile yani insana özgü olmak ile özdeşleştirmeliyiz? İnsandan başka rasyonel hayvanlar da olsaydı ve insanı onlardan ayıran yeti futbolda, sanatta veya savaşta daha iyi olmak olsaydı ne olacaktı? Bu gibi yetiler aslen bizde olduklarından bizim işlevimiz olacaklar mıydı? Gerçek hayattan bir örnek vermek gerekirse, kadınlara özgü olan çocuk doğurma yeteneği bunun onların işlevi olduğu anlamına gelir mi? Aristoteles böyle bir çıkarımı sıcak karşılardı. (bkz. Aristoteles, *Politika* 1260a)

(Gelecek ders için okuma: Descartes, *Meditasyonlar*, Birinci Meditasyon)

¹ Nozick, ‘The Experience Machine’ Anarchy, State, and Utopia içinde (N.Y.: Basic Books, 1974).

² John Stuart Mill, *Autobiography*, *The Harvard Classics*, Vol. 5, Charles Eliot Norton, ed. İçinde (New York: P.F. Collier & Son Company, 1909).